

U potrazi za "trećeprstorom": umjetnost socijalne prakse u Bihaću

AMIR HUSAK

Posljednjih nekoliko godina Bihać bilježi niz zanimljivih inicijativa i događaja društveno-kulturnog karaktera koji se mogu svrstati u jedan drugačiji, noviji registar. Uporedo i često u direktnoj vezi s tim, grad je bio poprište različitih, dijelom uspješnih borbi za odbranu javnog dobra od neprestanih napada neoliberalne politike koja grad posmatra isključivo kroz prizmu akumulacije kapitala. Iako ne postoje baš strogo određeni parametri po kojima bi se aktivnosti, o kojima će ovdje biti riječi, morale staviti u isti okvir, postoji niz paralela koje ih vežu u jedan kontinuitet. Konkretno, radi se o izložbama, publikacijama, umjetničkim radionicama, javnim intervencijama, tematskim predavanjima, filmskim projekcijama i naučnim simpozijima. Iza njih stoji nekolicina Biščana od kojih neki, uključujući i autora ovoga teksta, već odavno imaju stalne adrese u inostranstvu. Iako se ne radi o čvrsto uvezanim aktivnostima, ono što ove recentne prakse u Bihaću možda najviše spaja je njihova – doduše ne uvijek očita ili svjesno izražena – težnja za emancipatorskom politikom. U pobrojanim primjerima, svojevrsnom sintezom političkog i estetskog ne traži se samo dijagnoza društva i kulture, nego se prakticiraju i novi oblici zajedništva i solidarnosti.

Te aktivnosti su izražajne i instrumentalne, i ima ih više. Ovdje se spominju samo neke. Vrijedi recimo istaknuti dvodnevni simpozij *Industrijsko naslijeđe na prostoru Bihaća između realnosti i vizije* iz marta 2017. godine, a koji je kroz otvorene diskusije, predavanja, izložbe i *site-specific* performanse u napuštenim fabričkim halama označio nastavak već iniciranog, ali nedovoljno artikuliranog javnog diskursa o industrijskom naslijeđu. Nekoliko godina ranije, tj. u ljeto 2014. izložba *Ništa više nije isto* u post-protestnoj atmosferi koristi umjetničke radove, dokumentaciju i artefakte bliže i dalje prošlosti da mapira manifestacije krize, tragajući za prostorom za polemiku i praktikovanje radikalne građanske pripadnosti. Katalog-zbornik *Kriza, umjetnost, akcija*, objavljen 2016. godine dokumentira navedenu izložbu uz teoretski prilog

Predavanje
Borisa Budena
"Umjetnost i društvo u
neovernakularnoj kulturi".
Gradska galerija Bihać,
mart 2017.

koji se izravno bavi savremenim presjecima krize, estetike i politike u Bihaću i šire. U isti registar spada i uspješna građanska akcija *#NeDamoGaleriju* iz 2015. godine, te njena dokumentacija u publikaciji iz 2017. godine pod nazivom *Kulturna Fronta Bihać*. Tu je i kustoska platforma *Kuriranje grada* koja je u svom kratkom, ali agilnom postojanju od svega nekoliko mjeseci tokom 2016. godine kroz različita predavanja, diskusije i javne performanse kritički intonirala pitanja prava na grad. Dalje, vrijedi spomenuti publikaciju i umjetničku intervenciju *Retrografija dizajna*, koja svojevrsnim vizualnim *remixom* inicira susrete s građanima, studentima i bivšim radnicima u oronulim dizajnerskim ateljeima ambalažne tvornice Polietilenka.

U svim navedenim primjerima često se zapažaju interakcije s arhivskom građom, kao i kolektivna i alternativna čitanja historije s kritičkim osvrtom na teme sadašnjice. Tako je, na primjer, pod sponzorstvom platforme *Kuriranje grada*, u maju 2016. godine u devastiranom radničkom klubu Kombiteksa projiciran rijedak filmski materijal koji potječe iz 1980-ih. Pronađene filmske vrpce koje

prikazuju život Kombiteksovog radničkog kolektiva u Bihaću su poslužile za temeljitu raspravu o važnosti i značenju socijalističkog naslijeđa, kao i o ulozi vizualnih zapisa iz predratnoga perioda danas. Posebno indikativno je bilo obraćanje jednog učesnika poslijeratne generacije koji je nakon projekcije zbunjeno upitao: "Čekajte, zar su tvornice davale stanove radnicima?"

Iz političke perspektive, moglo bi se tvrditi da ove inicijative dolaze iz lijevog krila, mada je ideološki spektar ponekad izuzetno širok pa čak i nerazgovijetan ili *apriori* apolitičan. Međutim, interesantno je da dobar dio ovih praksi ima društveno-prostorni predznak, tj. da se često radi o okupljanjima na

U p
tra
"tre
r
o
c
ain
pra
h

žarišnim tačkama poput napuštenih i opljačkanih pogona bivših tvornica Kombiteksa i Polietilenke, ili za dlaku spašene Gradske galerije, kojoj je prije bilo izmještanje u periferiju da bi se time ustupio prostor stranoj kreditnoj instituciji. Ove prakse su namjerno lokacijski specifične i uključuju sferu međuljudskih odnosa kao epicentar djela, pogotovo kada se radi o umjetničkim intervencijama. Njihova polifoničnost, lokalna specifičnost i zavisnost od onih slučajnosti koje dolaze s lokacijom i

publikom sugerišu da se radi o nastanjivanju onog što je urbani teoretičar Edward Soja nazvao "treće-prostorom" – društvenim, tj. življenim prostorom kao rezultatom dekonstrukcije i ponovne izgradnje prva dva prostora: objektivnog i fizičkog, te subjektivnog i imaginarnog. Kontinuitet i tematski sadržaj ovih praksi postepeno definira i granice tog prostora kao linije fronta, bilo da se radi o borbi protiv otimačine javnog dobra, repatrijarhalizacije, historijskog revizionizma, ili galopirajuće retraditionalizacije.

Ne bi trebalo da čudi otkud baš sad ovakve socijalne prakse s izraženim razmišljanjem o prostoru. One u suštini upućuju na urgentnost situacije. Društvo svjedoči ubrzanu depopulaciju, odlazak mladih u inostranstvo, otimačinu javnih dobara, i desekularizacije društva. Društvo se nalazi u nezavidnoj poziciji u kojoj se, kako je to

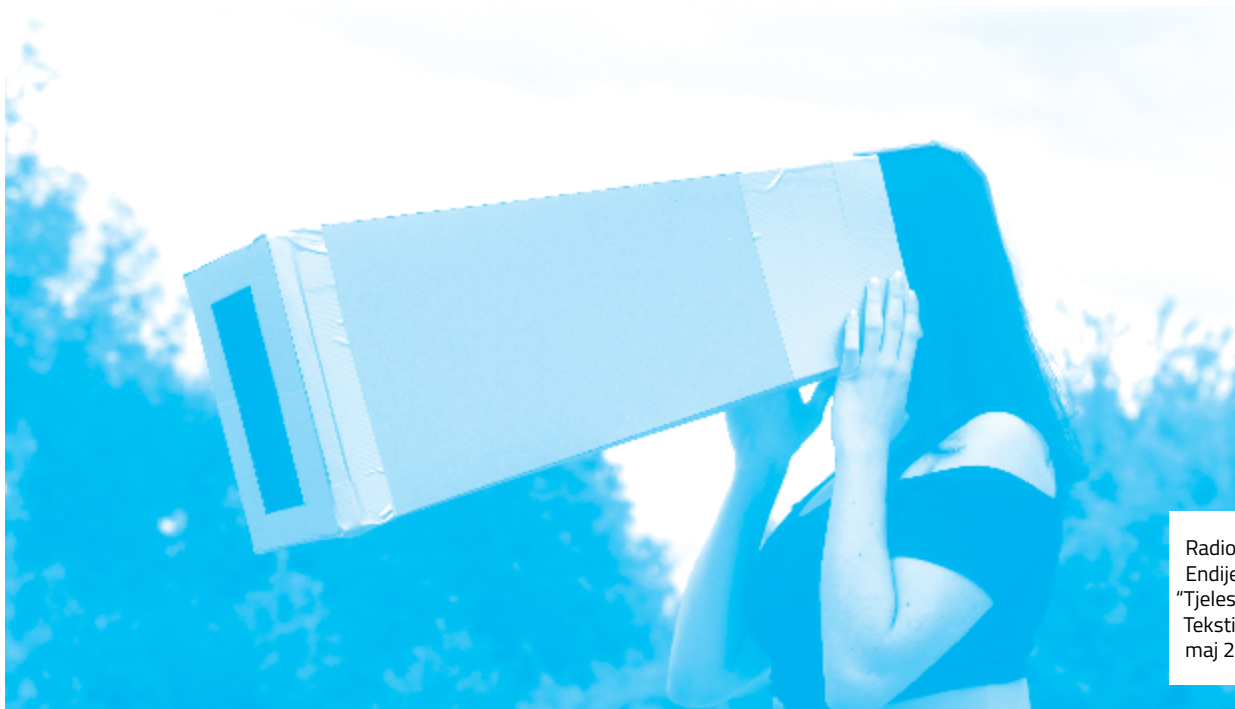
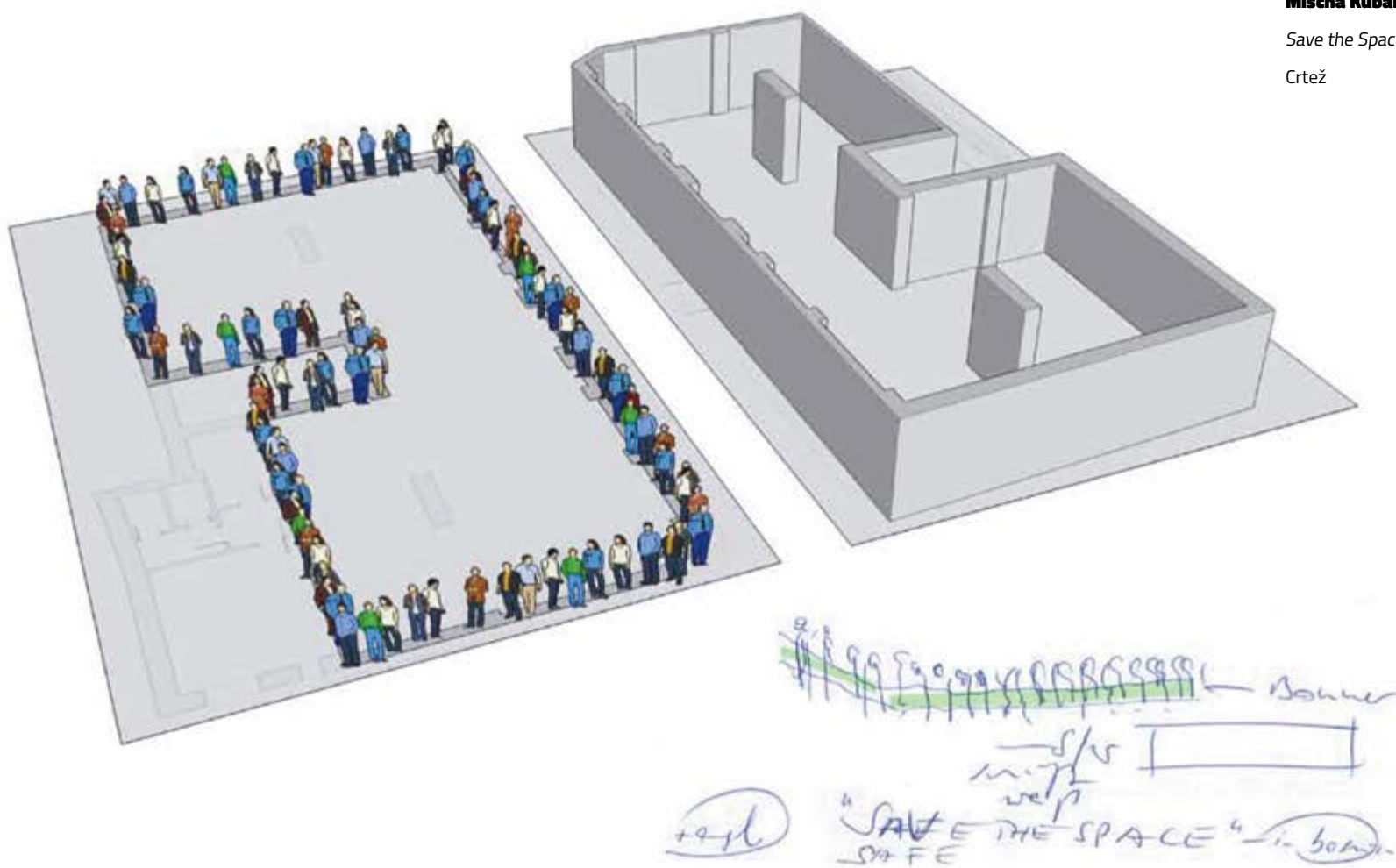
Svjetlana Nedimović prije par godina rekla, "nama diktira da predano brinemo za duše dok se vlasti brinu za nekretnine". A ako se kasnim kapitalizmom već kročilo u "doba usamljenosti", kako je to nazvao engleski pisac George Monbiot, onda je suštinska potreba za udruživanjem i kolektivnim praksama sasvim logičan ishod.

Na kraju, treba napomenuti da ovakve vrste društvenog angažmana nisu jedinstvene samo za Bihać. Slični, a i prominentniji primjeri se pronalaze u susjednim gradovima poput Prijedora ili Banja Luke, kao i širom Bosne i Hercegovine. Uz blago suzdržavanje, moglo bi se ustvrditi da je dio ovih aktivnosti svojevrsni nastavak prekinutih i dijelom sabotiranih plenuma i javnih tribina iz 2014. godine. Kao najistaknutiji oblik organizovanja tokom protesta, plenumi su rezonirali suštinsku potrebu za novom društvenošću, emancipacijom, kolektivnim, participativnim i kritičkim promišljanjem sadašnjice u cilju iznalaženja rješenja. Ove nove prakse, barem naizgled, žele isto.

Mischa Kuball

Save the Space, 2015.

Crtež

praj Bih

Radionica sa umjetnikom
Endijem Poškovićem
"Tjelesni produžeci".
Tekstilni odsjek Bihać,
maj 2017.